

T.C.
CELAL BAYAR ÜNİVERSİTESİ
MANİSA YÖRESİ TÜRK TARİHİ VE KÜLTÜRÜNÜ
ARAŞTIRMA VE UYGULAMA MERKEZİ

DEMİRCİ TARİHİNİN KAYNAKLARI
DEMİRCİ KAZASI ÇİFTLİKLERİ VE ŞEHİR NAHİYESİ
KÖYLERİ TEMETTUAT DEFTERLERİ (1844-1845)
(DEĞERLENDİRME VE TRANSKRİPSİYON)

Ertan GÖKMEN

Süleyman ALAN

Celal Bayar Üniversitesi Yayınları

Yayın No: 0014

2016

Celal Bayar Üniversitesi Yönetim Kurulu'nun 02/02/2016 tarih ve 2016/03 sayılı ve XI nolu kararları ile basılmıştır.

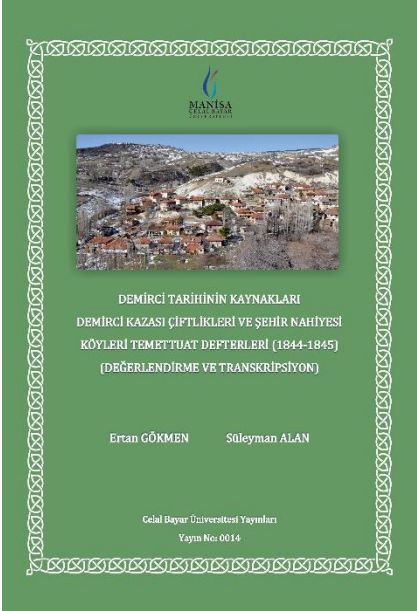
DEMİRCİ TARİHİNİN KAYNAKLARI DEMİRCİ KAZASI ÇİFTLİKLERİ VE ŞEHİR NAHİYESİ KÖYLERİ TEMETTUAT DEFTERLERİ (1844-1845)

(DEĞERLENDİRME VE TRANSKRİPSİYON)

Doç. Dr. Ertan GÖKMEN

Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü

Süleyman ALAN

Kapak Tasarım: Onur GÖKMEN

Ön Kapak Fotoğraf : Şehir Nahiyesi Merkezi Olan Akdere Köyünün Günümüzdeki Görüntüsü

Arka Kapak Üst Fotoğraf : Şehir Nahiyesi Köylerinden Hoşçalar Köyünün Günümüzdeki Görüntüsü

Arka Kapak Alt Fotoğraf : Şehir Nahiyesi Köylerinden Sayık Köyünün Günümüzdeki Görüntüsü

Baskı - Cilt : Celal Bayar Üniversitesi Rektörlük Matbaası –MANİSA

1. Baskı - 2016

ISBN:

Bu kitabın Türkçe yayın hakları kitabın hukuki yayımcısına ait olup her hakkı saklıdır. Hiçbir bölümü ve paragrafı kısmen veya tamamen ya da özet halinde, fotokopi, faksimile veya başka herhangi bir biçimde çoğaltılamaz, dağıtılamaz yeniden elde edilmek üzere saklanamaz. Normal ölçüyü aşan iktibaslar yapılamaz ancak normal ve kanuni iktibaslarda kaynak gösterilmesi zorunludur.

TAKDİM

Sosyal Bilimler içerisinde önemli bir yere sahip olan tarih geçmişte olduğu gibi günümüzde de insanların ilgisini çekmeye devam etmektedir. Gerek kişiler gerekse devletler gelecekteki politikalarına yön verebilmek için geçmişe bakma ve buradan edindiği bilgi ve tecrübeler doğrultusunda planlar yapma ihtiyacı duymaktadırlar. Bunun yapılabilmesi için sağlam ve güvenilir tarih bilgisine ihtiyaç duyulmaktadır. Maddi eserlerin ve yazılı belgelerin olmadığı durumlarda doğru tarihi bilgiye ulaşmak mümkün değildir. Bu anlamda Osmanlı Devleti, tarihe ve tarihçilere önemli bir yazılı miras bırakmıştır. Bu mirasın büyük bir kısmı Başbakanlık Osmanlı Arşivi'nde muhafaza edilmektedir. Bu miras Anadolu tarihi yanında Osmanlı'dan ayrılan diğer devletlerin tarihi için de kıymetli bilgiler ihtiva etmektedir. Tarihçiye düşen iş bu kaynaklara dayalı olarak elde ettiği bilgileri ilgi odağı yapma kaygısı taşımadan en doğru biçimde ortaya koymak olmalıdır. Tarihçi elindeki belgeyi çözüp değerlendirmeli, bazı hükümler çıkartmalı ve elde ettiği sonuçları en sağlıklı yöntemle diğer bilim alanlarına aktarmalıdır.

Üniversitemiz öğretim üyelerinden Doç. Dr. Ertan Gökmen ve öğrencisi Süleyman Alan'ın ortaklaşa hazırladıkları “Demirci Tarihinin Kaynakları Demirci Kazası Çiftlikleri ve Şehir Nahiyesi Köyleri Temettuat Defterleri 1844-1845 Değerlendirme ve Transkripsiyon” isimli bu çalışma da, aynı şekilde belgenin sağlıklı verilere dönüşümüne örnek teşkil etmektedir. Tanzimat sonrasında tebaanın adaletli şekilde vergilendirilmesini sağlamak için hazırlanan ve Temettuat Defterleri denen bu defterlere halkın sahip olduğu mal, mülk, akar ve kazancı yazılmıştır. Pek çok açıdan zengin veriler içeren bu defterler dizisi, aynı zamanda günümüz coğrafya, ziraat, iktisat ve maliye uzmanlarının da ilgisini çekmektedir. Zira bu defterlerde yer alan detaylı bilgiler diğer disiplinler üzerinde çalışan bilim insanları için uzmanının eleğinden geçmiş duru ve sağlıklı veriler durumundadır.

Üniversitemizin önemli görevlerinden biri de içinde bulunduğu şehrin sorunlarına duyarlı olmak, bunların çözümü için fikir üretmek, öneriler getirmek ve sahip olduğu potansiyelin değerlendirilmesine katkıda bulunmaktır. Yine Manisa ve çevresinin tarih ve kültürünün araştırılıp ortaya çıkarılması önem verdiğimiz hususlardandır. Bu anlamda Celal Bayar Üniversitesi olarak Manisa ve çevresine çeşitli yönlerden sunduğumuz katkılara bir yenisi olarak bu eseri ilim camiasına ve Manisalıların istifadesine sunar, eseri hazırlayanlara şükranlarımı sunarım.

Manisa Celal Bayar Üniversitesi Rektörü

Prof. Dr. Ahmet Kemal Çelebi

ÖNSÖZ

Son yıllarda Osmanlı şehirleri üzerine hayli çalışma yapıldığı görülmektedir. Bu çalışmalarda temel kaynak olarak tahrir defterleri, şer'iyye sicilleri ve temettuat defterleri kullanılmıştır. Çalışmaların daha çok sancak ve kazalar üzerine olduğu kırsal alan üzerine sınırlı sayıda çalışma yapıldığı görülmektedir. Şehir tarihi çalışmalarında kullanılan tahrir defterleri sayesinde bir yerleşim yerinin XVI. yüzyıldaki ve temettuat defterleri ile de XIX. yüzyıl ortasındaki demografik, sosyal ve ekonomik durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Belirttiğimiz bu kaynaklara dayalı olarak Saruhan sancağının bir kazası olan Demirci kazasının XIX. yüzyıldaki sosyal ve ekonomik yapısı Ertan Gökmen ve XVI yüzyıldaki durumu da Kadir Adamaz tarafından hazırlanan doktora tezlerinde ele alınmıştır. Bu çalışmalardan ilki Demirci Belediyesi tarafından "Tanzimat'tan II. Meşrutiyet'e Demirci Kazası" adıyla 2007 yılında yayınlanmıştır. Bu çalışmanın esas kaynağını kaza merkezine ait temettuat defterleri ve kazaya ait on beş şer'iyye sicili oluşturmuştur. Bu çalışmada daha çok kaza merkezi ele alındığından Demirci köy ve nahiyelerin sadece nüfusuna dair bilgi verilmiş sosyal ve ekonomik durumu ele alınmamıştır. Yaptığımız bu çalışma ile XIX. yüzyıl ortalarında (1844-1845) Demirci kazasına bağlı üç nahiyeden biri olan Şehir nahiyesi köyleri ile kazaya bağlı çiftliklerin sosyal ve ekonomik durumu ortaya konulmaya çalışılmıştır. Çalışmanın değerlendirme kısmı danışmanlığında Süleyman Alan tarafından hazırlanan "Demirci Kazası Şehir Nahiyesi Temettuat Defterleri" isimli yüksek lisans tezinin yeniden ele alınmış ve ilaveler yapılmış halinden oluşmaktadır. Çalışmaya sonradan kaza çiftliklerine ve nahije köylerine temettuat defterlerinin transkripsiyonu ve köylere ait fotoğraflar ilave edilmiştir.

Çalışma üç bölümden oluşmakta olup birinci bölümde Demirci kazasının idari, demografik ve sosyal yapısına değinilmiştir. Bu bölümde nahije köylerinin ve Demirci kazası çiftliklerinin nüfusuna, vergi mükelleflerinin uğraş alanlarına göre sektörel dağılımına ve sosyal statülerine yer verilmiştir. İkinci bölümde ise şehir nahiyesinin iktisadi yapısına değinilmiştir. Burada nahiyedeki ve çiftliklerdeki tarımsal faaliyetlere, hayvancılığa ve vergilere dair bilgilere yer verilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde şehir nahiyesi köyleri ile kaza çiftliklerinin temettuat kayıtlarının çevirileri bulunmaktadır.

Çalışmada nahiyeye bağlı otuz dört köy ve kazaya bağlı dokuz çiftliğin temettuat kaydının çevirisi bulunmaktadır. Temettuat kayıtlarında aynı manayı ifade eden cümlelerin bazen tam, bazen de eksik yazıldığı görülmektedir. Yaptığımız çeviriye bir intizam kazandırmak için bazı eksik ifadeler daha açık ve tam olanlarına bakılarak tamamlama yoluna gidilmiştir. Mesela hayvan sayısını ifade için bazı kayıtlarda "re's" kelimesi kullanılmışken bazılarında kullanılmamıştır. Eksik olan yerlere "re's" tabiri ilave edilmiştir. Diğer yandan tarım ürünlerinden ve hayvanlardan elde edilen gelirleri ifade eden rakamlardan sonra orijinalinde olduğu gibi kuruş ifadesi yazılmamıştır. Defterlerde yer alan bu yazım farklılıkları tahrirlerin değişik katipler tarafından yapılmasından kaynaklanmaktadır. Çevirilerde yanlış okunmuş olabileceğini

düşündüğümüz kelimelerden sonra "?" kullanılmıştır. Okunamayan kelimeler için ise "... " kullanılmıştır. Çevirilerdeki hatayı en aza indirmek için karşılıklı kontrol yoluna gidilmiştir. Ancak tüm dikkatlerimize rağmen çevirilerde gözden kaçan veya yanlış okunmuş olabilecek kelimeler bulunabileceğini ifade ediyor okuyucuların bunu anlayışla karşılamalarını istirham ediyoruz.

Bu çalışmanın genelde Osmanlı tarihi üzerine yapılacak çalışmalara, özelde Osmanlı kırsal alan tarihi araştırmalarına ve Demirci kazasının sosyal ve ekonomik tarihine katkı sağlayacağını umuyoruz. Eser tarih bilimi dışındaki diğer bilim dallarında yapılacak çalışmalara da kaynaklık edecektir. Eserin basılması fikrine olumlu yaklaşan başta Rektörümüz Prof. Dr. Ahmet Kemal Çelebi'ye ve Rektör Yardımcısı Prof. Dr. Muzaffer Tepekaya'ya teşekkürü borç biliriz. Yine eserin yayınlanması yönündeki desteğinden dolayı Manisa Yöresi Türk Tarihi ve Kültür Araştırma ve Uygulama Merkezi Müdürü Yrd. Doç. Dr. Ferhat Berber'e, Demirci köylerine ait fotoğrafların temini hususunda desteğinden dolayı Demirci Kaymakamı Atila Kantay Bey'e, fotoğrafların çekimini yapan ve bize ulaştıran Kamil Akyol'a, eserin dizgisini gerçekleştiren Serat Kotan'a, Celal Bayar Üniversitesi Matbaası çalışanlarına, kapak tasarımını gerçekleştiren Onur Gökmen'e ve kapak resimleri için Melih Vurucu'ya şükranlarımızı sunarız.

Doç. Dr. Ertan GÖKMEN

Süleyman ALAN

Manisa-2016

Fotoğraf No 1 Şehir Nahiyesi Köylerinden Sayık Köyünün Günümüzdeki Görüntüsü.

Fotoğraf No 2 Kaza  iftliklerinden Alağaç  iftliđinin (Köyünün) Günümüzdeki Görüntüsü.

İÇİNDEKİLER

TAKDİM	III
ÖNSÖZ	IV
TABLolar	X
NAHİYEYE BAĞLI KÖYLERİN FOTOĞRAFLARI	XII
KISALTMALAR	XV
GİRİŞ	1
1-Demirci Kazası Şehir Nahiyesi Temettuât Defterleri	1
2-Temettuât Defterlerinin Osmanlı Sosyo-Ekonomik Tarihi İçin Önemi	3

BİRİNCİ BÖLÜM

DEMİRCİ KAZASININ İDARİ, YAPISI VE NÜFUSU

A-İdari Taksimat	7
B-Nüfus	7
1-Demirci Kazasına Bağlı Nahiye Nüfusları	7
2-Şehir Nahiyesi Köyleri Nüfusu	9
C-Nahiye Köylerindeki Vergi Mükelleflerinin Sektörlere Göre Dağılımı	11
1-Nahiye Köylerindeki Şahısların Sosyal ve Ekonomik Durumlarına Göre Sektörel Dağılımı	11
2-Tarım ve Hayvancılık Sektöründe Çalışan Mükellefler	11
3-Esnaflar	12
4-Dini, İdari ve Askeri Alanda Hizmet Veren Mükellefler	13
5-İhtiyar, Sabi, Yetim, Sahib-i Firâş, Âmâ, İane İle Geçinenler ve Arazisi Olmayanlar	14
D-Vergi Mükelleflerinin Sosyal Statüleri	16
1-İsimler	16
2-Unvanlar ve Lâkaplar	17

İKİNCİ BÖLÜM

ŞEHİR NAHİYESİNİN İKTİSADİ YAPISI

A-Tarım	21
1-Tarım Arazisinin Miktarı ve Ekimi Yapılan Ürünler İçin Kullanımı	21
2-Ekimi Yapılan Ürünler	23
3-Ortak Arazi Kullanımı	24
4-Tarım Arazilerinin Büyüklüğü ve Büyük Arazi Sahipleri	25
5-Gayrimezru ve Nadas Araziler	26
6-Bağcılık	28
7-Kökboya	30
8-Palamutçuluk	33

B-Ticari İşletmeler	34
1-Değirmenler	34
2-Pekmezhâneler	35
C-Hayvancılık	36
1-Büyükbaş Hayvancılık	36
2-Küçükbaş Hayvancılık	39
3-Yük ve Binek Hayvanları	43
4-Aricılık	45
D-Nahiye Köylerindeki Tarımsal Üretim Miktarı ve Vergiler	46
1-Tarım Ürünleri Hasılatı ve Bunların Parasal Değeri	46
2-Vergi-yi Mahsûsa Miktarları	49
3- Aşar Gelirleri	51
SONUÇ	55
KAYNAKÇA	58

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

ŞEHİR NAHİYESİ KÖYLERİ VE KAZA ÇİFTLİKLERİ TEMETTUAT DEFTERLERİ ÇEVİRİLERİ

A-Şehir Nahiyesi Köyleri Temettuat Çevirileri	61
1-Akdere	61
2-Bağırğan	69
3-Çanakçı	72
4-Çoruk	89
5-Eskihisar	94
6-Hoşçalar	106
7-İmrenler	123
8-Kayranokçular	131
9-Kazgancı	141
10-Kemah	147
11-Kerpiçlik	151
12-Hocalar	161
13-Koğancı	167
14-Kulağuzlar	177
15-Kulalar	194
16-Kurttutan	212
17-Kuzu	217
18-Mahmudlar	235
19-Öksüzlü	253
20-Örücüler	259
21-Rağıllar	267
22-Rahmanlar	275